

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Навчально-науковий інститут післядипломної освіти
Кафедра прикладної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор
Іщенко Н.М.

“ ” 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ У
РОБОТІ З СІМ'ЯМИ

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Сімейна психологія з основами
психотерапії»

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Розробник

Завідувач кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки

Гарант освітньої програми

Директор Навчально-наукового інституту
післядипломної освіти

Начальник навчально-методичного відділу

Сай Л.Ю.

Палагнюк Ю.В.

Опанасенко Л.А.

Норд Г.Л.

Шкірчак С.І.

Миколаїв – 2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни
Найменування дисципліни	Технології сучасного психологічного тренінгу у роботі із сім'ями
Галузь знань	05 «Соціальні та поведінкові науки»
Спеціальність	053 Психологія
Освітня програма	Сімейна психологія з основами психотерапії
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)
Статус дисципліни	Нормативна (цикл професійної підготовки)
Курс навчання	1
Навчальний рік	2021 -2022
Номер(и) семестрів (триместрів):	Заочна форма
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	3,5 кредитів / 105 годин
Структура курсу: лекції семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) годин самостійної роботи студентів	Заочна форма
	6 год. - лекцій 10 год. - півгрупові заняття 89 - самост. роботи студентів
Відсоток аудиторного навантаження	15%
Мова викладання	Українська
Форма підсумкового контролю	Іспит

Мета й завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Технології сучасного психологічного тренінгу у роботі із сім'ями» полягає у засвоєнні студентами основних теоретичних підходів та практичних навичок використання сучасних технологій і методів в цілях підготовки та проведення тренінгу із сім'ями.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Технології сучасного психологічного тренінгу у роботі із сім'ями» є:

- вивчення теоретичних аспектів методики проведення тренінгу із сім'ями;
- оволодіння і подальше вільне оперування професійною термінологією, використовуваною в даній сфері практичної діяльності;
- ознайомлення з внутрішнім середовищем та організаційними аспектами тренінгу;
- ознайомлення з основними технологіями проведення тренінгу із сім'ями;
- формування у студентів внутрішньої професійної мотивації, навиків професійного спілкування.

У результаті вивчення дисципліни «Технології сучасного психологічного тренінгу у роботі із сім'ями» студент повинен **знати**:

- професійну термінологію, що існує в даній сфері;
- історію становлення та розвитку тренінгового методу як методу роботи із сім'ями;
- основні теоретичні моделі тренінгової взаємодії та загальну проблематику тренінгу;
- теорію групової динаміки та особливості впливу сімейних циклів на групову динаміку;
- вимоги до особистості тренера та етичні норми роботи тренера.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні **вміти**:

- розробляти власні тренінги під тематичні запити клієнтів у роботі із сімейними проблемами;
- формулювати мету та завдання тренінгу, підбирати актуальні техніки для їх вирішення;
- коректно використовувати наявні тренінгові вправи, на їх основі або творчо розробляти власні відповідно до запиту та тематики тренінгу;
- грамотно ставити і вирішувати завдання при організації і проведенні тренінгу;
- дотримуватися етичних стандартів роботи тренера.

Програмні компетенції

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК1. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК3. Здатність регенерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідно та свідомо.
- ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами.
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатись до спільної мети.
- ЗК 11. Здатність слідувати гуманістичним та демократичним цінностям.
- ЗК 12. Здатність до особистісного розвитку, розкриття особистісного потенціалу, самовдосконалення.

Фахові компетентності спеціальності (ФК):

- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгові, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
- СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9. Здатність дотримуватись у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватись загальнолюдськими цінностями.
- СК12. Здатність до ретроспективної, ситуативної та проспективної рефлексії професійних компетенцій і здібностей, які дозволяють досягати успіху у діяльності сімейного психолога.
- СК13. Здатність добирати доречну стратегію психопрактичної діяльності на підставі аналізу власних базових компетенцій і клієнтського запиту.

Програмні результати навчання:

- ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
- ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), проводити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
- ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та просвітницькі програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.
- ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про завершення за допомогою або підвищення кваліфікації.
- ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПР13 Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності

ПР14. Володіти прийомами підвищення психологічної культури клієнтів, рівня їхнього психологічного благополуччя.

ПР15. Розуміти важливість збереження здоров'я (власного й навколишніх) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

2. Програма навчальної дисципліни

№	Теми	Лекції	Півгрупові	Самостійна робота
1	Тренінг як особлива форма роботи із сім'єю	2	-	10
2	Історія розвитку тренінгу як форми роботи із сім'єю. Види тренінгів	-	-	10
3	Постановка цілей і формулювання завдань тренінгу у роботі із сім'ями. Етапи підготовки тренінгу	-	2	10
4	Розробка структурних елементів тренінгової програми. Основні блоки тренінгу та їх узгодженість загальній меті тренінгу	2	4	10
5	Загальна характеристика групи тренінгу: структура і класифікація.	-	-	10
6	Групова динаміка у тренінгах із сім'ями і її роль в процесі тренінгової роботи. Основні етапи функціонування тренінгової групи	2	-	10
7	Ведучий тренінгової групи: його роль та функції, вимоги до професійного рівня та особистісних характеристик тренера	-	2	10
8	Уявлення про оцінку ефективності і ефекти тренінгу	-	2	10
9	Закріплення змін, досягнутих в тренінгу	-	-	9
Всього за курсом		6	10	89

3. Зміст навчальної дисципліни

3.1. План лекцій

№	Кількість годин	Теми	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Тренінг як особлива форма роботи із сім'єю	1. Тренінг та його характеристика 2. Види тренінгу 3. Тренінги для сімейних (подружніх) пар як особливий вид роботи із сім'єю 4. Переваги та недоліки тренінгу у роботі із сім'єю
2	2	Розробка структурних елементів тренінгової програми. Основні блоки тренінгу та їх узгодженість загальній меті тренінгу	1. Структура тренінгової програми 2. Самопрезентація тренера 3. Обговорення правил тренінгу 4. Знайомство як важливий елемент тренінгу 5. Основна частина тренінгу 6. Організація перерв 7. Рухавки та їх роль у структурі занять 7. Підведення підсумків тренінгу. Індивідуальна та групова рефлексія
3	2	Групова динаміка у тренінгах із сім'ями і її роль в процесі тренінгової роботи. Основні етапи функціонування тренінгової групи	1. Основні стадії розвитку тренінгової групи 2. Групова динаміка та її особливості у процесі тренінгу 3. Створення атмосфери довіри. 4. Фактори впливу на групову динаміку. Вплив життєвого циклу сім'ї на розвиток групової динаміки 5. Шляхи формування групової єдності 6. Техніки роботи з «важкими» учасниками. 7. Комплектування групи. 8. Фактор попереднього знайомства в тренінговій роботі

3.2. Плани півгрупових занять

№	Кількість годин	Теми	Ключові питання, які розглядаються
1	2	Постановка цілей і формулювання завдань тренінгу у роботі із	1. Ввідна частина тренінгу, її структура, завдання і психотехніки. 2. Визначення потреб тренінгової групи.

		сім'ями. Етапи підготовки тренінгу	3. Співвідношення мети і завдань тренінгу 4. Етапи підготовки тренінгу
2	4	Розробка структурних елементів тренінгової програми. Основні блоки тренінгу та їх узгодженість загальній меті тренінгу	1. Загальна структура тренінгу та основні завдання кожного етапу 2. Самопрезентація тренера: маркери успішності 3. Визначення правил тренінгу та їх дотримання у процесі роботи 4. Знайомство учасників: базові методи, техніки і прийоми 5. Особливості побудови основної частини заняття та типові технічні помилки 6. Організація перерв 7. Рухавки: особливості проведення та роботи з супротивом 8. Роль рефлексії у роботі з тренінгом. Основні техніки
3	2	Ведучий тренінгової групи: його роль та функції, вимоги до професійного рівня та особистісних характеристик тренера	1. Індивідуально-психологічні якості тренера 2. Особистісні якості тренера. Вимоги до професійного рівня тренера 3. Основні ролі ведучого. Керування групою. Стили керівництва. 4. Функції тренера. 5. Найбільш поширені помилки ведучого групи 6. Професійні страхи та робота з ними
4	2	Уявлення про оцінку ефективності і ефекти тренінгу	1. Проблема оцінки ефективності тренінгу 2. Ефекти тренінгу: моніторинг успішності, система експрес-аналізу 3. Основні детермінанти успішності тренінгу 4. Величина групи 5. Активність учасників 6. Приріст знань і вдосконалення умінь як ефекти тренінгу

3.3. Завдання для самостійної роботи

Під час вивчення дисципліни студенти отримають бали за такі види робіт: підготовка до підгрупових занять; оформлення таблиці «Я-тренер: вимоги до особистості тренера»; контрольна робота: «Розробка авторського тренінгу за темою магістерської роботи».

Теми для самостійного опрацювання:

1. Історія розвитку тренінгу як форми роботи із сім'єю
2. Переваги групової форми роботи у діяльності сімейного психолога
3. Види тренінгів для членів сім'ї та їхні особливості
4. Загальна композиція тренінгу
5. Основні методи тренінгової роботи сімейного психолога
6. Цілі тренінгової групи та стадії розвитку
7. Типологія «складних» учасників та особливості роботи з ними
8. Роль тренера у взаємодії з групою
9. Типові помилки тренера у роботі з сім'єю
10. Закріплення змін, досягнутих в тренінгу
11. Структура тренінгової програми
12. Особливості реалізації проєктів, побудованих на тренінгових програмах

Вимоги до підготовки і оформлення контрольної роботи:

- в роботі має бути вказано тему наукового дослідження, визначено його загальну мету;
- основний зміст роботи – програма тренінгу, яка містить в своїй структурі декілька тренінгових занять, об'єднаних спільною метою і завданнями, вибудованими у логічній послідовності;
- до кожного тренінгового заняття слід дібрати адекватні методи, зазначити їхню мету та хід проведення;
- робота має бути грамотно оформлена, з уникненням плагіату (зазначення автора вправ, які добираються, є рекомендованим).
- робота оформляється на папері формату А4, шрифт Times New Roman 14, інтервал – 1,5.

4. Забезпечення освітнього процесу

Для якісного викладання лекційного матеріалу та зручного проведення пів групових занять аудиторії мають бути забезпечені:

- проєкційним мультимедійним обладнанням (проєктор, екран, ноутбук/комп'ютер); OS: Windows, доступом до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; Browsers: Chrome / Opera / Mozilla Firefox / MS Edge; Android, iOS;

- програмним забезпеченням: Word, Excel, PowerPoint; Skype, Zoom, Google Meet; - системою електронного навчання Moodle 3.9;
- тренінговою аудиторією (дошка, фліпчарт, комплект канцелярського приладдя для творчості: маркери, олівці, кольорові стікери, ватман, блокнот для фліпчарту тощо).

5. Підсумковий контроль (іспит)

Перелік питань до іспиту

1. Поняття тренінгу в сучасній психологічній науці
2. Структура тренінгу
3. Зміст тренінгу та його специфіка
4. Зародження ідей тренінгу та сучасні інновації
5. Групова психотерапія і психологія мас та їх вплив на розвиток тренінгових технологій
6. Класичний етап розвитку групової психотерапії: Я. Морено
7. Класичний етап розвитку групової психотерапії: К. Левін
8. Класичний етап розвитку групової психотерапії: К. Роджерс
9. Соціально-психологічний тренінг. М. Форверг
10. Розвиток тренінгових технологій в Україні
11. Різновиди тренінгів та їхня загальна характеристика
12. Тренінг комунікативності та його роль у роботі з членами сімей
13. Особливості мотиваційних тренінгів у роботі з членами сімей
14. Тренінг особистісного зростання
15. Коучинг в тренінговій роботі з сім'ями
16. Вимоги до учасників: важливість процедури відбору
17. Психологічні особливості тренінгової групи
18. Комплектування групи. Фактор попереднього знайомства
19. Якісний та кількісний склад тренінгової групи
20. Класифікація тренінгових груп. Критерії класифікації груп тренінгу
21. Ролі та норми поведінки в групі
22. Правила групової тренінгової роботи
23. Типи учасників тренінгу
24. Групова динаміка у процесі тренінгу
25. Фактори впливу на групову динаміку
26. Початкова стадія — псевдозгуртованість
27. Перехідна стадія — конфлікт (чи криза)
28. Робоча стадія та її особливості
29. Стадія завершення — сепарації
30. Групова напруга та робота з нею у ході тренінгового заняття
31. Групова єдність та її особливості у процесі тренінгу
32. Шляхи формування групової єдності
33. Індивідуально-психологічні якості тренера. Особистісні якості тренера.
34. Вимоги до тренера

35. Стилi керiвництва та функцiї тренера
36. Найбiльш поширенi помилки ведучого групи
37. Принципи тренерської роботи
38. Етап знайомства та особливостi його проведення
39. Психологiчнi прийоми розiгрiву групи
40. Поняття про зворотнiй зв'язок (шерiнг)
41. Рефлексiя та її розвиток пiд час тренiнгу
42. Виконання завдання тренiнгу
43. Завершення тренiнгу та вiдмирання групи
44. Часовi межi етапiв тренiнгу
45. Етапи пiдготовки тренiнгу
46. Мета та завдання тренiнгу. Змiст тренiнгу
47. Часова органiзацiя тренiнгу. Принципи чергування вправ
48. Структура тренiнгової програми
49. Пiдведення пiдсумкiв тренiнгу
50. Загальнi тренiнговi методи
51. Групова дискусiя.
52. Iгровi методи
53. Мiнi-лекцiї. Iсторiї та розповiдi
54. Презентацiї та їхня роль у тренiнговому процесi
55. Мозковий штурм. Аналiз ситуацiйних вправ пiд час тренiнгу
56. Самопрезентацiя тренера, введення правил тренiнгової групи
57. Проблема оцiнки ефективностi тренiнгу
58. Особливостi проведення тренiнгу у роботi з сiм'єю
59. Типовi труднощi проведення тренiнгових занять з сiм'єю
60. Переваги тренiнгової роботи у дiяльностi сiмейного психолога
61. Тренiнговий процес та особливостi взаємостосункiв у сiм'ї: труднощi координацiї учасникiв
62. Основнi цiлi i завдання тренiнгу для роботи з сiм'єю
63. Векторнi моделi тренiнгу у роботi сiмейного психолога
64. Нестандартнi ситуацiї та шляхи їхнього вирiшення у роботi тренера
65. Опiр членiв сiм'ї у процесi тренiнгу та механiзми його подолання
66. Засоби закрiплення результатiв тренiнгу у дiяльностi сiмейного психолога
67. Сучаснi iнформацiйнi технологiї та їх використання у тренiнговiй роботi
68. Залучення мобiльних застосункiв у тренiнговий процес у роботi з сiм'єю
69. Використання сучасного обладнання у роботi з тренiнговими технологiями
70. Онлайн-тренiнг: особливостi проведення
71. Робота в онлайн-умовах: переваги та обмеження тренiнгової роботи з членами сiмей
72. Супровiд сiмей по завершенню тренiнгової програми
73. Засоби дiагностики у структурi тренiнгових занять та використання Iнтернет-ресурсу для їхнього опрацювання
74. Перспективи розвитку тренiнгових технологiй у роботi з сiм'ями

Типовий екзаменаційний білет

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

(повне найменування вищого навчального закладу)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 053 Психологія

Триместр: **2**

Навчальна дисципліна «Технології сучасного психологічного тренінгу у роботі з сім'ями»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Переваги тренінгової роботи у діяльності сімейного психолога (10 балів)
2. Структура тренінгової програми (15 балів)
3. Опір членів сім'ї у процесі тренінгу та механізми його подолання (15 балів)

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № __ від «__» _____ 2021 року

В.о. завідувача кафедрою _____

Л.А. Опанасенко

(підпис)

Екзаменатор _____

Л. Ю. Сай

(підпис)

Критерії оцінювання

1 питання	2, 3 питання	Критерії для оцінювання відповіді студента під час іспиту
9-10 балів	13-15 балів	Заслуговує студент, який всебічно, безпомилково, в логічній послідовності і вільно розкрив питання; продемонстрував ґрунтовні знання; подав обґрунтовані висновки, власне бачення проблемних аспектів.
6-8 балів	8-12 балів	Отримує студент, який дав правильну, але неповну відповідь на питання / розкрив всі аспекти поставленого питання, але припустився несуттєвих помилок / наведена інформація правильна, але неповна; висновки та пропозиції в цілому вірні, але недостатньо обґрунтовані.
3-5 балів	4-7 балів	Отримує студент, який дав здебільшого правильну, але суттєво неповну відповідь на питання; відповідь не чітка, недостатньо структурована, відсутні узагальнення.
1-2 бали	1-3 бали	Встановлюються у тому випадку, коли студент не розкриває питання, губиться, допускається вагомих помилок або викривлення інформації.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Опитування на пігрупових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння студентів самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на занятті – 5 балів. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка 5 балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;
- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена.

Оцінка 4 балів ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- відповідь чітка.

Оцінка 2-3 бали ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й уміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

Оцінка 0-1 бали ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання уміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Критерії оцінювання таблиці «Я-тренер: вимоги до особистості тренера»

Робота повинна бути завантажена у систему Moodle до іспиту.

У таблиці мають бути заповнені такі колонки:

- Вимоги до особистості тренера (професійні, особистісні якості, когнітивні);
- Вимоги, яким я відповідаю;
- Вимоги, яким я ще не відповідаю;
- Де я можу здобути необхідні навички та сформувані необхідні якості.

Критеріями оцінювання роботи виступають:

Заповнення кожної колонки таблиці по 5 балів. Всього 20 балів.

Критерії оцінювання контрольної роботи із розроблення авторського тренінгу за темою наукового дослідження:

Робота повинна бути завантажена у систему Moodle до іспиту.

Критеріями оцінювання роботи виступають:

- програма тренінгу: наявність всіх елементів структури – 5 балів;
- добір методів відповідно до теми тренінгу і його мети – 10 балів;
- мовна грамотність і відсутність плагіату – 5 балів.

Всього 20 балів.

№	Вид контролю	Максимальна кількість балів	Термін виконання
1.	Опитування та виступи на підгрупових заняттях	4 теми x 5 б. = 20	Протягом семестру
2.	Оформлення таблиці	20	Протягом семестру
3.	Контрольна робота: написання авторського тренінгу за темою наукового дослідження	20	Протягом семестру
4.	Іспит	40	іспитова сесія
	Всього	100	

Методи навчання та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу

ПРН	Методи навчання	Матеріально-технічне забезпечення
ПР1, ПР4, ПР5, ПР6, ПР8, ПР9, ПР13, ПР14, ПР15	Пояснювально-ілюстративний метод, інформаційно-рецептивний, репродуктивний метод, метод проблемного викладу, частково-пошуковий метод, рішення ситуаційних задач, моделювання практичних ситуацій, рольова гра, метод кейсу.	Проекційне мультимедійне обладнання (проектор, екран, ноутбук/комп'ютер); доступ до мережі Internet, точка доступу Wi-Fi; програмне забезпечення: Word, Excel, PowerPoint; Zoom; система електронного навчання Moodle 3.9

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Зливков В., Ліпінська С., Лукомська С. Сучасні тренінгові технології: інтегративний підхід. Київ.- Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2020. 210 с.
2. Зливков В.Л., Лукомська С.О. Теорія та практика психологічних тренінгів. К.- Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 209 с.
3. О'Коннелл, Ш., Медені А. С. Посібник для тренера: Як підготувати та провести тренінг, що матиме вплив. 2017. Режим доступу: URL: <https://www.ndi.org/sites/default/files/Manual%20for%20trainers.pdf>
4. Методичні рекомендації для тренерів щодо розроблення та проведення тренінгів / за ред. Т. Фулей. К.: ФОП Демчинський О.В., 2017. 92 с.
5. Методологія проведення тренінгів: курс лекцій з дисципліни для студентів денної та заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія»/ укладачі Корнієнко І.О., Алмаші С.І. Мукачево: МДУ, 2016. 60 с.
6. Психологія сім'ї: підручник / за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2021. 248 с.

Додаткові:

1. Афанасьєва Н. Є., Перелигіна Л. А. Теоретико-методологічні основи соціально-психологічного тренінгу: Навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/4053/1/%D0%9C%D0%A1%D0%9F%D0%A2%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
2. Баранова В.П. Тренінг як інтерактивний метод формування компетенції професійного саморозвитку у майбутніх фахівців соціальної сфери. Вісник Казанського технологічного університету. 2014. С. 313–316.
3. Галімов А.В. Дослідження можливостей соціально-психологічного тренінгу щодо формування комунікативних та емпатійних якостей майбутніх фахівців соціальної сфери. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2009. 1. С. 42–47.
4. Зверева І.Д., Петрочко Ж.В. Оцінка потреб дитини та її сім'ї: від теорії до практики: Навч. пос., К., 2011, 224с.
5. Демський В. В. Соціально-психологічний тренінг професійної рефлексії офіцерів-прикордонників як умова розвитку мотивації до професійної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні та психологічні науки* . 2013. № 1. С. 385-392.
6. Карпенко Є. Основи психотренінгу : навч. посібник. Дрогобич, 2015. 78 с.

7. Кострікін О. В. Формування та розвиток професійних якостей особистості майбутніх керівників засобами тренінгу в навчально-виховному процесі ВНЗ. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 21. С. 268-278.

8. Малютіна К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу : Навч. Посіб. К.: МАУП, 2004. 192 с.

9. Матійків І. М. Основи тренерської майстерності : [навч.-метод. посіб.] / І. М. Матійків, А. І. Якимів, Т. Г. Черняк / За заг. ред. А. І. Якиміва. Львів : Компанія «Манускрипт», 2012. 392 с.

10. Мороз Л. І. Основи професійно-психологічного тренінгу: Навч. посіб. К.: ПАЛИВОДА, 2004.

11. Полторак Л. Ю. Я в соціумі. Методичні вказівки для спеціальності 231 «Соціальна робота». Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020.

12. Сай Л., Сай Д. Формування усвідомленого ставлення до себе як базового елементу активної громадянської позиції молоді. Залучення молоді до розвитку громадянського суспільства: посібник. Миколаїв: Вид-во Ємельянова Т.В., 2021. С. 113-126.

13. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: Методичний посібник / І. Д. Зверєва та ін. К.: Держсоц- служба, 2006. 104 с.

14. Технології роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді: Методичний посібник / С. В. Толстоухова, О.О. Яременко, О. В. Вакуленко та ін. К.: ДЦССМ, Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 88 с.

15. Технологія тренінгу / За заг. ред. С. Максименко. К. : Главник, 2005. 112 с.

16. Федорчук В.М. Тренінг особистісного зростання: навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 250 с.

17. Штепа О.С. Тренінг «Актуалізація особистісної зрілості». *Практична психологія та соціальна робота*. 2015. № 2. С. 42–46.

Інформаційні ресурси

<http://books.google.com>

<http://pidruchniki.ws>

<http://studentam.net.ua/>

<https://scibook.net/>

<https://psihologia.info>

<https://psyfactor.org>